

Kirjandus ja teadus.

„Waba Maa“ kirjandusline ja teadusline lisa.

N° 21.

Ilmub igal laupäeval.

27. mail 1922.

Sisu kord: Kolm laulu K. Krohni kogust „Muinasrunoja.“ Laulu võim. — Millal jõuan. — Ei ole mul küsijat. — Eedi lilled vaasis. Hermann Jänes. — Näljastreik. Ts. Marioni järele tõlk J. T. — Epigoon, korrektuur, arvustai. Hermann Jänes. — Teatri hoonja tagasivaade. H. R. — Jlmumisel-olevad uudistooted. — Kirjanduslikud uudistooted. — Kirjavastused.

Kolm laulu

K. Krohni kogust „Muinasrunoja.“

Laulu võim.

Laulage nüüd meie lapseid,
ilutlege meie neid !
Nüüd on meie meelevalda,
meelevalda, keelevalda,
suu valda, südame valda.

Nüüd on meil iga ilusa,
kuni on kaelalla kiharad.
Ei nüüd keela Jeesukene,
ei kaitse jumalukene ;
tanu ei keela tantsimasta,
lakki liiga laukamasta.

Kui kiharad kaotatakse,
siis valda vajutatakse.

V. Ridala.

Millal jõuan.

Nüüd ma jõuan laulamaie,
nüüd ei viida veeretama,
kütispuid kandamaie.
nõgipuid tõstamaie,

Siis ma laulan, millal jõuan.
kui ei rukis rugajele,
ei varise kaeraripe,
ega odrapää pudena.

Aeg on meil ilu pidada,
nüüd on viireli vibulla,
nüüd on sirpi seina päällä.

V. Ridala

Ei ole mul küsijat.

Ei ole mulla millalagi
ei kadalalla kunagi,
ei ole mulla niikui muilla,
nii kui muilla ilmalisil,
ei ole tullassa tubaje,
alla õrre astudessa
küsijeda künniselä,
pärijeda põrmandulla,
suusõna sõnelejada :
„kas mu küüned külmetavad,
varbaad valutanevad,
ehk on jäätunud jalatsed“.

V. Ridala.

Eedi lilled vaasis.

Hermann Jänes.

On lahte viltsooline feradommit.
Suldne päife meelid akas hõlmidest tala;
nende tchal feradomad ilmas nõus
lenduritena; meelidest jumitavad mara
õite tallal. Põditais miltitavad ilmas
feradist hõmmit, tuma ille tona ille tona
maailmastitu taul aroome laiali saaneb.

Mas mallitjeb raha, mis emane püha-
päevale. Siis tõstavad rüütamad ilmal
ferged hammud: Eedi ruttas ille akas ma-
jafesje, istub pinalle, miltab oma miltare
jalgadega, nii et miltajanditend rüüt-
wad ning miltarekijed afeeladid ilmitavad.
Rõis on tana miltarekijed tona tona. Ta
fält igal hommikul sama rüütama, rüüt
pättesje ning ilmitse. Tana tel tona ille
maige tnaub jeltas, tirtub tnaub jeltas, milt

otšas kollasest kingad. Nii on ta nägus, otšefui kewadlill, otšefu nooruspuu.

Gedi tunneb löbu, kui hiilgaw päitefuld läbi sini-punaste klaaside ta näo liblikfirjats joonistab, ning sel momentil pöördub ta kõrwale. Kuid piigub käwaw edasi-tagasi, pea mõtteid täis, midagi wangistab teda, siis jookseb ta otšustawat aiama-jalest wälja, kumardub üle lillpeenra ja murrab lilli... üks... kaks... kolm... rohsemgi!

Lõepoolest, Gedi pole ialgi neid murdunud, ta on hoidnud neid elawaina warril, aga täna siiski tee päew, täna tunneb ta waft, et neid waja noppida ning armjamale rinda asetada. Täna näeb ta firikus Hilda ja temale ta ep lilled wiibki! Gedi ei siiski kellegilt nõusolu, Gedi ei mõista iegi lilledele jüdamwalu. Waib naeratades ulatab ta lilled Hildale ning armfalt filmi pilgutades awaldab Hilda tänumärki.

Mitigades waatab poisj framplikult kättejurutud lilli, kujukutelleb kapselikus rõõmus, kuis nad mõlemad firikus kofku jaa-wad. Pärast firikut woolab wõhwas wälja, ning nad mõlemad kanduvad ühes wooluga läbi juure ufse päitejäreliste õue. Siis ütleb Gedi: „Tõin sinule oma aiast lilli! Pane rinda eht wii koju wette!“ Kui Hilda-mamma küllatuketule tõrgub, ütleb Gedi mõne lahke sõna ning toob endaga kaks küllalist lõmmale. Koju jõudes jooksewad lapseid käretsedes aeda, kus Gedi Hildale kõiki puid ja istandusi näitab. Selle järele astuwad aiama ja willu. Istuwad mõlemad. Siis wiibiwad kõik kewadlilled unelmais ning naeratujis...

2.

„Gedi, ae!“

Ega ta siiski ei kuule! — Ema astub läwale, heidab pilgu õue, ootab hetki ning hüüab taas:

„Tule tupp, Gedi!“

Gedi ~~kuuleb~~ oma wiimseid sõnu, ärkab mõtteist, ~~poortab~~ siiski. Aljatatades pöördub ~~oia~~ poole, siis ruttab, lilled käes, joos-des tupp, kus ~~teda~~ ema ootab. Seal asetab ta lilled senits klaasi ~~wärstosse~~ wette ja läheb ema juurde.

„Kus sa ometi nii kaua olid?“

„Maa!.. Uga warsti lähebne firiku?“

„Tule jööma!“

Gedi astub laua juurde. Kuna suu ja käed isufalt söömist algawad, hõljub Gedi mõttes jällegi kaugele. Näeb enda ees wõid lilli, on nendega üle küllwatud. Nüüd tungib wiht päitefiri tupp, mahib Gedi üleni kilda. Gedi tunneb, ta kõrwal wiib Hilda, sama lillis ning kullas.

Gedi filmapillkelt jellele unelmale andudes, wärišeb pillt ning kõik lähew tume-daks. Gedi näeb oawat enda ükšinda, kuna ema köögis talitab. Pärast söömist paneb ema poisile kuue selga, punase mütsi pähe. Sarnaselt jookseb Gedi õue, filmitseb

wäätkaswe majaseinal. Silmad lihišewad üle seina afna poole. Siin peatub pillt: päike käes klaasis lobisewad lilled.

„Uga — mu kallid lilled!“

Mehike ruttab toa poole, kuid tee peal kohtab ta ema. Unustas, ütleb, lilled, tahab Hildale wiia...

„Eks siis anna, kui ta pärast meile tuleb! Siis kingi talle wärsfemaid.“

„Tuleb ta tõesti? Läheb mu mõte täide?“ mõtleb Gedi. „Dige, ma wõin ka pärast anda!.. Uga kui... kui ta ei tule? Kui Hilda-mamma ütleb, et tal kodus waga tähtsaid asju toimetada...“

See mõte lahtub; nad astuwad wärawast wälja kivišele tänavale. Päite juba kõrgel, munakivid kumwad ning walged, majawarjud pikad mustad... Ema wõtab poja kättpidi enda kõrwale, kuna ammuoodatud reis algab.

Plagisebes weewad troškad tühjel tänavall. Gedi lööb filmad maha. Ta näeb, kuidas ümargused liwid muutowad pikkamisi ilusamaks, siis omawad need lilled kuu. Gedi tunneb end wiibawat roofides, mille peal nii pehme sammuda. Ning ta kõrwal astub Hilda, käest kinni hoides. Mõlemad waowad warsti üleni lillise, ifka ~~juu~~ wamale. Kumiduwad kujukilt kaugele weel hääled, kopsimised, hüüded. Selle järele waihus. Kuldne päite paistub tuh-milt lilledele puhmastifku, kohtub, ei tea kust kohalt, imefena õrn muujita; Gedi tahaks kuulata, kuid Hilda wiib teda jüga-wamale, kujukille alla, uimastawasse lill-uma... Gedi waatab ainult tagasi ja ko-mistub.

„Mis sa nüüd, pimehull, waata ette käies!“

Gedi ei usu, heidab pilgu kõrgele. Ei taha loobuda nägemisist, ei ühegi hinna eest müüa neid pilka. Kuid näeb, et ta kõrval astub ema igavalt ühetooniliselt firiku teel, mis näib olevat otsjatu pikk.

Kiriku jõudes viib ema poisi kaugele nurka pinki istuma. Gedi tunneb seal, kuna ta pikk otsivalt ringi käib, igal pool nägavat Gildat emaga. Kuid näod, mille pilk peatub, mõravad ja lilli pole kirikus olemas. Gedi kõrval otsib ema lauluraamatust prillid ninal. Gedi filmitseb päikesevihu ning säravaid küünalühtrid...

Kõstob tasane orelmäng, muutudes pikkamisi valjumaks. Ühes sellega Gedi hinges jätk-järguline tõus, ei tea mis. On mõis midagi, mis teda liigutab, kaasa tõmbab. Nagu iseendast loobumine, andumine pühapäisele rõõmule... See viib kaugele tollest ilmast, mida noorus ammutab oma teadmise kohalt... Gedi unistab ja näeb kõite armsat... Mõtleb lillist ning muust...

8.

Maifib orelmäng. Sumalateenistus lõpeb. Päite võib kuulda endiselt metall küünlajalgu, lattes kogu kiriku hõredate loodega.

Snimesed liiguvad uste poole, ka Gedi läheb ema järel pingist välja. Rinda matob mingisugune pettumus, nutt on furguis ja lilled ei valmiista tepe enam rõõmu. Aralt küsib ta emalt:

„Gildat pole täna kirikus!“

Uga võib olla kandis neid wool juba õuel. Kõngimata näeb Gedi seal Gildat, terotab teda ja ulatab lilled. Ei pane tähelegi, kuid ta nagu merikõneli edasi liigub, mõlga säravasse kevadesse, lõhnatavasse lillisse. Siigava päikse pimeskatus, seifab Gedi kirikusel, mis fibab kui meilaspesja. Puiesteel sahijemad pärnad, kaugele kõstob lõunane muusika, sõidetakse broskatil ja autobel; samas kõnelbasse, jäetakse jumalaga. Serjuseb kirikusel andeb palumas.

Gedi kujutelleb, otsekui oleksid ümberseisjad kõik mustad rongad, kuid tema üstinda nende keskel — õrn lemadlill. Ootab ühta veel Gildat — ei tee tule ega tule.

„Gedi ee, tade juba!“

Gedi kuuleb, et teda kutsutakse ja lähtub kumvalt kohalt. Ta tahaks nutta, aga täna ei osta seda... Healmeelne süveneks Gedi, jelle ajanel, et ema tõe kõval koju kõmpida, ühes Gildaga lillisse, tundmatusse ilma, unede- ja armastusmaale.

Poju jõudes läheb Gedi tuppa ja istub akna juurde. Maafis norutavad Gedi lilled. Närtjinnud, päiketules kõrbunud. Gedi mõtab need õhates waajist, waatab, waatab ja viskab siis lilled aknast alla. Ise kumardub alla üle aknasetra, kumana ja haatvatuna. Üll peenral uinuvad värsked lilled. Pääsufesed siristavad. Mejilased jumitsemad endiselt õite kallal.

Siis puhteb Gedi nutma. Ta lapselik kaebehääl on liigutatav. Gedi maafi peavad kord jälle värsked lilled ilmuma.

Näljastreik.

Ts. Marioni järele tõlk. J. T.

Juba kolm päeva, kui „poliitilised“ näljastreigi väljakuulutasid. Vangivanid toovad vaagnad toiduga ja koristavad nad puutumata järele ära. Nad raporteerivad oma ülemusele alati ühte ja sama: „pole isegi maitseunud“.

„Mis streikijad räägivad?“

„Nõuavad Sorjaani vabastamist“.

Hommikul, lõunal ja õhtul kordub endine lugu:

„Vabastage Sorjaan!“

Sorjaan — viieteistkümnepäevane gümnaasiumi õpilane, tiisikushaige, tagaajamisel läbipeksetud muutidega, lamab haige elu ja surma vahel. Palavikulise, metsiku pilguga vahib ta üksisilmi akna poole. Sealt läbi raudvõre ja puustkatte paistab tükike sinavat taevast.

Ema juurde!.. Lõpmata mure, sunnime läbi suurendud, saabub meelitavaks roosiliseks unistuseks, ringi õhus hõljub uimastav kannikeste aroom.

Terve nurm kannikesi. Ema paneb pehmed, valged känd õrnalt pea peale... Ema... Ta virgus unest: jälle vangimaja, kõva äse ja õudne vangikong.

Kivist seinte peale vaatamata poeb haige sõprade sõdamesse salaja närvimure, mähkides nende laepelikud hinged, kuludusse.

„Vabastage Sorjaan!“

Õhtu. Kurnetud, nõrkenud kehad langevad selli naridete. Tervelt kolm päeva pole leivaraasa ega veetilka suhu saanud!

Silmad põlevad kõigil tume-saladuslikes pilves. Järgustunud kõri neelab vaevaga sülgel alla. Kuid ka sülgel ei jääda.

Veri lööb pähe ja teritab metsikuid, rumalaid mõtteid. Kes „üksikutest“ istub tavaliselt liikumata, toetades seina rajale ja surudes pääd käte vahele, kes kõnnib nurgast nurga, lõgistades laginal ja kramplikult naerda, kes meeletuheitlikult nutab, kes tõotab kiviavõlle, püüab ahnelt atma all õhtust tuuleleaku põlevale peotajale.

Ülevaatajad lükkavad ettevaatlikult riivid eest ja kannavad õhtusöögi sisse.

„Vii, vii, vii ära!“ kõlab sel momendil sajahääliline karjumine.

„Kuid härrad lubage...“

„Korista, korista ära!“

Streikijad pigistavad silmad ja topivad ninasõõrmed kinni, et toidulõhnast mitte ärritada. Üks neist haarab metsikus vihas ülevaatajal kraest, teine tormab ruskas kätega kallale.

Kohkudes kaovad ülevaatajad uuesti.

„Vabastage Sorjaan! Vabastage Sorjaan!“ mõirgab kogu vangimaja.

Õö... Vaikne, õudne vangimaja õö.

Mõned magavad. Teised visklevad asemel raskes rahutus poolunes. Pimeduses kuulduvad poollämmatud hoigamised ja chkamised...

Hommik karastab kõiki pisut.

Rahutud streikijad karjuvad ja hakkavad kloppima.

„Kannatame välja kuni lõpuni.“

Ent keskpäeval, kui palavus suureneb, langevad nad nõrkenult naridele. Nad lamavad liikumata kui pakud ja hingavad raskelt.

Läheneb õhtu, täielik hiimer.

Läbi öömise pimeduse hõljuvad mingisugused tontlikud painajad kuulmata tihedil, määsides kaha ümber, kui madu ja kalgistades oma saski. Näpud libedad, kui nahkjalts kolme, riivavad hõiguseid otsele.

Kuulukse mingisuguseid tundmata häälitsemisi.

Jälle toovad ja viivad vangivahid söögi.

Jälle lendab ühemelne tungiv hüüd:

„Vabastage Sorjaan!“

Kollased, kuivanud luukered põlevate silmadega tuigerdavad, kui hullumeelsed.

Närvid on kõigil, pingul kui keeled ja ei kannata kõigevähematki kirebinat. Kärpse pirin viib õnnetuid hullumeelsusse. Nad peksavad peaga vastu seinu. Nuuksuvad ärdasti. Kõige väiksemal põhjusel tekib, sajahäälilise kajana korratud hoigamine: „Vabastage Sorjaan!“

Tardunud, näljastvärisevad huuled suudavad korrata ainult neid sõnu. See on nende hümn, nende palve, üliinimliku piina kisa.

Vajusalt, meeletuheitlikult, hullumeelselt kostab hommikul, lõunal ja õhtul:

„Vabastage Sorjaan!“

Sisse astub vangimaja ülem, surma ja elu isand.

„Härrad saage aru... Ma ei või ju ilma kohtuta...“

„Vabastage Sorjaan!“

— „Olgu, ma kaalun asja läbi ja kui võimalik...“

„Vabastage Sorjaan! Vabastage Sorjaan!“ üürgab vangimaja, et seinad kõmavad ja vabisevad.

Ülemat kohutavad need kiirgavad silmad, need huuled, mis hingavad välja põlgust, viha, need näljased hullumeelsed kehad.

Kuid võib olla — vägev vaim, mis nendest poolsurnutest hoovab. Ta taganeb rutusti. Kinnimõistetud lamavad peaaegu suremas. Nad ei suuda isegi sõrme liigutada. Masinlikult pöördusid kõikide pilgud lakke, sinna üksisilmi ja tardunult vahtides ja andudes saatuse hoolde.

Hukkuda, siis hukkuda!

Haruldane vaikus sundis ülevaatajaid valvel olema.

„Ega nad juba...“

Vangide ülevaatajad heidavad pilgu läbi vaateaugu kongidesse, hoides ettevaatlikult käsi riivi peal.

„Härrad...“

— „Vabastage Sorjaan!“ kuulduv nõrk, nukumeelse sõnana chkamine.

— „Vangimaja ülem annab ausõna, et...“
 — „Vabastage Sorjaan!“
 „... Et Sorjaan vabaks lastakse...“
 — „Siis näidake meile teda.“
 „Meie tahame näha, kui ta vangimajast lahku.“

Ülevaatajad vahest kaovad, vahest ilnuvad jällegi, märgides õnnetutega, kui rask hiirega.

Kannatajate rinnust tungib pikk hoiganine kuuldavale — viimane surijate märtrite kaebtus: „Vabastage Sorjaan!“ — „Kuid härrad“, sosistab saladuslikult üks rangivahidest: „Ei ole võimalik Sorjaani näidata... Sorjaan... suri eile...“

Epigoon, korrektor, armustai.

Õit ilman epigoon! Ja elu tume foon ajama eile, täna, igavesti, Si algupära, mille mõisted foon, ri uut siin maa peal, huvitavat tšesti, mil poleks jama maine, kirblit toon. On ammu lauldub laule kallimalle ja mõeldub mõtteid uburfeid ning halle.

Õit ilman epigoon! Me inimlapsed taas ju andetud, teht järel nuffubena, nls kirvistund ja aialult farfor, klaas. Sht oleme tõit nuftrad penidena, tel pole mudis rikkalik oas me hingeförben, pitab lootuspalmid. Boet wanab tänapäeto poeemib, laulu- [jalnid.

Õit olla meile hing, üks mõte üürsain, is juhü jälle meie ussi radu. Ent toorm on wana, puhut sisse waim, hui raamat waimib, ollen teht tõit ladu. Siis aratõmme selgub teraotaim: lõppõna antub taas korrektorille. Boet elu korrektor, see läeb direktorille

ped maotamifelt korb. Ja homme tri- [titat] raamat, millel pildid tummalised. Et, triifkadarja ning masinmeister — taš er elu nelb, ten omab olattib, lest algus ühe õhen ja tefel lõpetatš. Reind palju wadwa kumme tššpoort. King auton nuftrataš jübbi hononaraš.

Ja tuleb armustai. Tal ümardaade lai — ent tunneb igapidi asja laadi. Ei meeldi trüfiföö, siis autor kannatai, näeb määratuna waimilise fassaadi. (On oma mees — see lugu parandati!) Eksperiment ju mahateht ning lõhut, kuid autor (jüdamawalun?) wihane ning [rõhut.

Loe jääda alles toorm! Kuid mõte kirjitu, mis jett, et wana, praegu uutwett paiskaw. peab leidma hinge! Kõne kirjitu meil pigemini tihti, jõuduraiskaw. Noor mõte wanale ei iial alištu! Seepärast terwitet on waba püha loomung, wašt päitše tõusten lõpetataš joomung. Hermann Jänes.

Teatri-hooaja tagasiwaade.

Hooaeg 1920-21 oli meie pealinna teatrielus huvitav „voolulises“ mõttes. „Estoonia“ tegi oma esimesed katsed Saksa maal laineidlõõva ekspressionistliku draamaga. Nähtust ei tule muidugi nii mõista, nagu tähendaks see miskisugust pöört meie teatrielus, nagu oleks „Estoonia“ ekspressionismi nimel sõda kuulutanud minevikule, vanadele traditsioonidele. Pigemini leidus „Estoonias“ näitejuhte, kes ekspressionismi kui ajavoolu vastu kunstilist huvi tundsid ja oma kohuseks pidasid meie publikumi tutvustada Saksa ekspressionistliku draamaga. Need katsed pakkusid kunstilist huvi, seadsid näitelaavale ja näitlemisviisile uusi tingimusi, värskeid probleeme, ja arvustus omakord tuli heatahtlikult vastu ja märkis ära, kui palju need eksperimendid olid õnnestunud, ilma et voolu poolt või vastu oleks polemiseeritud. Nii lavastas Hanno Kompus Georg Kaiseri „Gaa“!“, Erna Villmer Hasencleveri „Poja“, kuna noorte asjaarmastajate „Hommik-teater“ esimese töövilljana Alfred Brustli „Igavese nimese“ ettekandega esines. Kõigil neil ettekannetel olid loomulikult oma puudused, mitte kõik näitlejad ei suutnud uut väljenduseviisi tabada, nagu ka näitejuhid kõike probleeme lahendada ei jõudnud. Kuid kokkuvõttes oli ometi väga õnnet ja suusat tšõõd tehtud, mis mõndagi õnnestus.

teater oli nende käsetega publikumi silmaringi uue väljamaa voolu suhtes laiendanud.

Samal hooajal tõi ka Draamateater uudist. Sinna tuli ühe näitejuhina Moskva kunstiteatri jünger Paul Sepp, kes Stanislavski kooli traditsioonides lavastas Vene impressioniste ja sümboliste. Ka selle kooli kohta ei tõusnud arvustuses „põhimõttelikka“ vaieldusi, vaid nähti hea meelega, et teatri repertuaar mitmekülgsemaks muutus ja et uus näitejuht oma ülesannete kallal tõsiselt töötas. Ühe sõnaga, oldi tänulik, et meid tutvustati Vene kunstilise realismi teatrikooliga, ilma et keegi just seda kooli ainuõigeks oleks pidanud või kuulutanud. Ajajärgu iseloomustamiseks võib tähendada, et meie kunstielus üldse arvustus märksa „liberaalsemaks“ on muutunud, kui mõned ajad tagasi. Lepitakse mitmesuguste vooludega ja püütakse iga kooli sisulikult mõista ja teda ta enese seaduste piires hinnata. Nii sündis ka Saksa ekspressionismi ja Vene impressionismiga meie lava-arvustuses.

Möödunud hooajal, s. o. 1921-22, on veel ainult „Hommik-teater“ Saksa ekspressionistlikule draamale truuks jäänud. Ta andis Ernst Tolleri „Mass-inimese“ õige tõsiselt ja küpse lavastuskatsena, pakudes silmapaistvat just mass-steenide rakendamistes. Aga et „Hommik-teater“ kogu hooaja kohta ainult ühe etenduse anda suutis, on tema osa Saksa ekspressionismi populariseerimisel ometi liig nõrk.

„Estoonia“ ei olnud läinud hooajal enam ühtegi Saksa ekspressionisti oma eeskavasse võtnud. Kui silmas pidada, et ekspressionism Saksamaal oma mesinädalaid üle on elanud ja tema vaevalt miski ideaalina püsima jääb, siis on ka arusaadav, et meie teater oma „tutvustamise“ ülesande eelmisel hooajal täitnud oli ja ta päevakorras võis jälle edasi minna. Pole ju mingisugust mõtet ekspressionismi kriisi Saksamaal jälgida, kuna sellel voolul meil mingisugust kodu ja kollet ei olnud — peale päarikordse „kütaskäigu-etenduse“.

Ekspressionistlikust tehnikast on meie näitejuhid (kes selles tegutsesid) siiski natuke õppinud, sama on see kool meie näitlejaid palnutanud, need kogemusi ja

eeldusi katsus „Estoonia“ teater ärakasutada Jules Romain's'i „Pölise Cromedayer'i“ lavastamisega. See prantslase teos läheb oma sisu ja elutundmuse poolest märksa lahku Saksa ekspressionistide idee-ilmast, kuid tema kujutusviis ja temperament on ekspressionistlik ning nõuab sama lavalist väljendust. Pr. Villmeri lavastus oli stiilne, värske, eriliselt õnnestanud optilises pildis. Peaosa kandis H. Lauter.

Möödunud hooajal paistab üldse silma, et „Estoonia“ end ühekülgsest Saksa repertuaarist välja on murdnud. Niipalju kui mäletan, mängis „Estoonia“ lõppenud hooajal ainult kahte Saksa näidendit: ta aras hooaja Schilleri „Vilhelm Telliga“ ja lõpetas Blumenthalide „Sabiini naisteröövimisega“. Vahepala „Mängupõrgu“ oli juba sisulikult eestistatud. Muidu mängiti prantslasi, ungarlasi, inglasi jne.

Hooaeg avati, nagu öeldud, „Vilhelm Telliga“ Jungholzi lavastusel tavalikus shabloonis. Selle vastu oli Beaumarchais „Figaro pulma“ lavastus H. Lauterilt värske, kerge, värvikas, ilusa ühtlase ansaambliga, mida kandsid Lauter Figarona, E. Villmer Suzannena. Kolmas klassik „Estoonia“ laval oli Aristophanes'e „Lysistrata“, E. Villmeri lavastusel. Esimene katse antiik komöödiaga mele näitelaval, mis kokkuvõttes õnnestus.

Hanno Kompus oli läinud hooajal armunud Bernhard Shaw'isse, tõi temalt kaks lavastust: „Kapten Brassbundi ärkamine“ ja „Androklos ja lõvi“. Laitmata stiilne töö, ilma et üllatada. Ka Sophia Vardi „Dekoratsioon“ lõi Kompuse lavastusel läbi.

Teatavat vaheldust tõi Hilma Rantase ilmumine „Estoonia“ lavale. Ta lavastas Ludvig Biro „Tsaarina“ ja Bataille „Ülestõusmise“ Tolstoi romaani järele. Rantanen mängis ise peaosi ja tõmbas enese peale tähelepanu solistina, kuna tema lavastuste kunstiline külg, kogumäng, iseloomutaks jäi.

Muist näidenditest võiks veel meele tuletada Ludvig Ganghoferi ja Marco Brocneri „Valeni pulma“, kus Lauter küdraka prokuröörina ja E. Villmer sütitava Sandana silma paisteid, ja Pierre

Frondaie „Montmartre'i, E. Villmeri väga õnnestanud Marie Claire'iga.

„Estoonia“ näitejuhtidena töötasid draamatilises osas intelligentlised jõud, mis lavastuste kuluurilise tasapinna ja kunstimaitsse kohta ei võinud mõjuda olla. On suuremat rõhku pandud dekoratiivsele pildile, kostüümidele, optilisele tagaseinale, milles stseenid üles ehitatud. Ka mängustiilis on jõutud kindlamale distsipliinile. Igatahes on tunda „Estoonia“ näitelaval õhkkonda, mis nooremate jõudude andeid arendab ja kunstilisele distsipliinile kasvatab. Nii on noorematest jõududest suurt edu ilmutanud prl. Gleser, nii et temale julgesti suuremaid osasid usaldada võib. Ka pr. Niilus on mitmel korral töötusi andnud. Arenemise tendentsi hooaja kestes on ilmutanud ka Lüdig, Johanson, Jõgi jne. Ei või just öelda, et „Estoonia“ läinud hooajal mingi erakordse saavutusega oleks üllatanud, millegi erilise probleemi ja ülesande lahendanud, mis meie teatrielus „sünnuseks“ oleks. Kuid ta on oma näiteseltskonna, kus enamus noorte näitlejate käes, kenaks ühla-seks ansaambliks painutanud, millega on võimalik stiilselt ja puhtalt mängida.

Draamateater, kelle repertuaaris ooper ja operett puuduvad, tõi hooaja jooksul umbes paarkümmend näidendit esietendusele. Kohe hooaja algupoolel tuli lavastamisele A. H. Tammsaare uus draama „Juudit“, P. Pinna (Olovernes), N. Pinna (Juudit) ja J. Pöderiga (Nimeru) peaosades. See huvitav ja moodsa hingeeluga näidend leidis P. Pinnalt natuke vanamoelise käsitluse mängustiilis, kuigi dekoratiivne külj arkailises stilisatsioonis suuremaid nõudmisi täitis. Üldiselt löi etendus siiski läbi, kuigi osade jaoos kõigiti õnnestanud ei olnud.

Teistest P. Pinna lavastustest olid tähtsamad A. Kivi „Nõmmekingsepad“ ja B. Shaw'i „Cäsar ja Kleopatra“. „Nõmmekingsepad“ on Soome rahvatükk, rahvapäraste miljö ja tüüpidega, selle lavastamist käis P. Pinna isiklikult Soomes tundma õppimas, mis ettekande peale muidugi tagajärgedeta ei võinud jääda. Esko koomilise kalevipoja-kuju tõlkis P. Pinna õige huvitavalt. „Cäsar ja Kleopatra“ (P. Pinna ja N. Pinnaga nimiosades) leidis vastuvõetava lavastuse, näi-

dendil oli publikumi juures suur edu ta tegi kassat.

Paul Sepp lavastas peajasjalikult vene-lasi: Dostojevski „Kuritöö ja karistus“, Leonid Andrejevi „Kuningas Nälg“ ja „Ookean“, Jevreini „Kõige täisam“. Kõige kordalainum neist oli Jevreini oma, kus mõnede massipiltide rakendus värsket improvisatsiooni-võimet ilmutas ja võimsaks lavaeluks kasvas. Andrejev selle vastu jättis mõndagi soovida. Molnari „Lilliomi“ lavastus teenis rahulole-mist.

Teetsoffil õnnestas Georg Büchneri „Woyzeck“, mis arvustuselt üksmeelselt tunnustust leidis. Teised Teetsoffi lavas-tused olid iseloomutud ja kuulusid tavali-ku päevatöö hulka.

Muust päevarepertuaarist võiks meelde tuletada sisuliku huvituse poolest H. Mülleri „Leeki“, Ettlingeri „Kaebtusraa-matu“, Paul Apeli „Ants Pilvelõhkuja põrgusõitu“, Bahri „Abielutsemist“ ja R. Mischi „Järeлкуulsust“. Peale Tammsaa-re „Juuditi“ lavastas Draamateater veel Tammanni algupärase lustmängu „Kriis“ ja näidendi „Tule ja verega“, mis peas-jalikult Viide „Mahtra sõja“ inspiraatio-nidel kokku seatud. Kuna Draamatearil operett puudub, suur publikum aga oma-jagu lõbu otsib, siis mängiti ka rida kergemasisuulisi naljamänge, nagu „His-paania kärbes“, „Lahkumisreis“ jne.

Draamateater on töötanud seal ilma draamaturgita, sarnase intelligentse jõu puudus on muidugi oma märgi jätnud ka lavastuste kuluurilise tasapinna suhtes. Ka mängustiili ühtlustamiseks ja koolita-tud ansambli loomiseks ei pakkunud läinud aasta veel tuntavaid tagajärgi. P. Pinna edustas Vana-Estoonia traditsioone, Teetsoff on Menningi kooli mitte just õn-nestunud õpilane ja Paul Sepp tõi Draa-mateatri lavale Vene kooli. Draamateater oli seega kolme isesuguse ja üksteisest mitmeti lahkumineva „kooli“ ristlemis-punktiks, mis sellepoolest ebatavalik on, et igal näitejuhil enam-vähem sama näiteseltskond käsutada, kes mingis kind-las sihis areneda ja väljakujuneda ei saa ja selle tõttu ka ühelegi „koolile“ ja näi-tejuhile distsiplineeritud massi ei paku. Kui läinud hooaja näiteseltskonna kokku-seadi silmitseda, siis leidis seal terve ri-

da andelisi ja arenenud jõude. Kuid ühtlase ansaambli puudus mõjub halvavalt ja ettekanded olid nõrgemad, lavastused stiilitumad, kui näitlejamaterjaali pärast see oleks tarvitsenud olla. Distiplineeritud ja koolitatud ühtlane ansaambel võib nõrgemate solistidega suuremaid kunstilisi tagajärgi saavutada, kui „logisev“ näiteseltskond heade solistidega. See oleks ala, kus Draamateater oma kunstilist tasapinda kõige kergemalt ja hoogsamalt võiks tõsta, isegi siis kui temalt mõned silmapaistvad solistid võiksid — kabaree-keelu tagajärjel — lahkuda.

Lõpuks võiks märkida veel Draamastudio esinemist katsetendusega — „Kilk koldel“, mis näitas, et teatrikoolis suure andumuse ja hoolega tööd on tehtud.

H. R.

Ilmunud-olevad uudistooted

Kirjastus a.-s. „Varratul“

on trükitis praegu terve rida väljaandeid. Kooliraamatuid on profhv. dr. W. Jerusalemi „Sissejuhatus filosoofiasse“ (Gugo Heimanni tõlkes) trükitimise algust tehtud. Teistes lõpeb M. Reizenbuki „Prantsusele õpetuse I jao“ trükitimine. A. Wilbbretti „Analüütiline geomeetria ja differentiaalarvamise elemendid“ ilmub E. Prähni tõlkes. Ebafi on teoksil N. Bekarsky „Geograafia õperaamat“ ja „Etimoloogia“ (venekeelset), P. Treiberi „Õõigenuem aeg“ II osa ning S. Kooši kasvatusstabiiliste broshüüride seeria algus „Lulevit on meie teha“. Ilufirjandusliste seast on lõpetusel Jaan Vintropi 3-vaat. määnd „Euroopa“, Reinhold Kase „Prantsuse antoloogia I“ (Pierre Louys, Henri de Regnier, Remy de Gourmont.). Teistes trükitis ilmub M. J. Eijeni „Esiwänemate õhverdamised“. K ä s i r j a s

on hulk kamaatjetatvaid väljaandeid, nende hulgas: M. Okase „Arvlemis õpetus“, A. Hamani „Japaneje stodies by L. Hearn. II volume“, A. Saareste „Valitud Eesti“ rahvalaulud foolidele, teine täiendatud ja parandatud trükk, G. Suitsu „Eesti lugemisraamat“ 1. osa, teine trükk (praegu müügit lõppenud), E. Lemmami „Kirik arenemiskäigu“ II osa; ilufirjandusest A. Gaarva „Tõõde fogu“ II anne, E. Enno „Hallid laulud“ 2. trükk, G. Glauberti „Kolm lugu“, Prantsuse keelest tõlk. A. Saareste, Hermann Jäneje „Lõõveminek“, Ed. von Keyserlingi „Dumala“, J. Vintropi tõlkes, Bernhard Linde „Saksa antoloogia II“, „Sõja teerus“, reifvested, Aino Kallase romaan „Kaitinka Kabe“ ja novellid, „Wõõras veri“ kirjanik Fr. Tuglase tõlkes ja teised. =j.

Kirjanduslikud uudistooted.

„Lulew Eesti“,

karstus-kultuuriline kuufiri. Nr. 4-5, aprill-mai 1922 on ilmunud karstus-põõha numbrina. Sind 30 mk.

Kirjavastused.

P. Fr. K-w. „Kaukaasia hiiglamägede“ jääb tarvitamata.

aldif. „Kuulake, tellad kirtsuwad“ — ei lähe!

S. M. Lind. „Lõõtumine“ — jääb tarvitamata.

K. Kaasik. Oks päris hea, kui wõõte-mahel ka mihkafite.

T. Tungal. Teie luuletate:

„Sina kirjend ja pefstud lopp,“

Oh, Jõjand, aita panna lakk!“

Ka teie luuletused on sama „loppis“ ja nõuawad jama „lakk“, enne kui nad trükitis owaldamist wõõtsid ootama hakata.